

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 14 november 2005

Mål nr

T 2609-03

KLAGANDE

SJ

Ombud: advokaten CM

MOTPART

MAG

Ombud: advokaten SU

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätt, avd. 2, dom den 28 maj 2003 i mål B 786-03

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom, såvitt nu är i fråga, bestämmer Högsta domstolen det skadeståndsbelopp som MAG har att utge till SJ till femtusenfemhundra (5.500) kr jämte ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 februari 2003 till dess betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

SJ har yrkat att Högsta domstolen bifaller hans yrkande om skadestånd för kränkning med 5.000 kr jämte ränta.

MAG har bestritt ändring.

DOMSKÄL

MAG har, sedan han gripits av polis, på polisstationen spottat polismannen SJ i ansiktet. För detta har han dömts för ofredande enligt 4 kap. 7 § brottsbalken och ålagts att betala skadestånd till SJ för sveda och värk i form av psykiskt lidande med 500 kr jämte ränta. Frågan i Högsta domstolen gäller om MAG dessutom skall åläggas att betala kränkingsersättning till SJ enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen.

När det gäller personer i vissa utsatta yrkesgrupper - t.ex. poliser, ordningsvakter och en del anställda inom kriminalvården och den psykiatriska vården – som har anledning att räkna med att mötas av vissa angrepp i arbetet och också i praktiken får antas ha en beredskap för detta, har man i rättspraxis varit obenägen att tillerkänna dem kränkingsersättning, se rättsfallen NJA 1994 s. 395 och 1999 s. 725. I det sistnämnda rättsfallet fann Högsta domstolen att ett ofredande som bestått i att en person i samband med ett omhändertagande spottat mot en polisman, först på axeln så att det stänkt upp i dennes ansikte och senare rakt i ansiktet, inte utgjort en så allvarlig kränkning att polismannen varit berättigad till ersättning enligt dåvarande 1 kap. 3 § skadeståndslagen.

Enligt den sistnämnda bestämmelsen skulle skadeståndslagens bestämmelser om skyldighet att ersätta personskada tillämpas också i fråga om lidande som någon tillfogade annan genom brott mot den personliga friheten, genom annat ofredande som innefattar brott, genom brytande av post- och telehemlighet, intrång i förvar, olovlig avlyssning eller olaga diskriminering eller genom ärekränkning eller dylik brottslig gärning. Denna bestämmelse har numera ersatts av 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Där föreskrivs att den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär. Bestämmelsen trädde i kraft den 1 januari 2002.

I förarbetena till den nya bestämmelsen redogjorde regeringen för 1999 års rättsfall och uttalade därefter bl.a. att även om det ingår i en persons normala arbetsuppgifter att hantera våldsamma och stökiga personer ersättning ofta bör kunna ges om han eller hon i tjänsten utsätts för en brottslig kränkning som är skymflig och direkt angriper den privata sfären, t.ex. ett renodlat kränkande angrepp som att bli spottad rakt i ansiktet (prop. 2000/01:68 s. 50, se även s. 66). Bestämmelsen i 2 kap. 3 § innebar enligt regeringen inga egentliga sakliga nyheter utan det var i huvudsak fråga om förtydliganden av vad som redan gällde. Likväl borde ändringarna enligt regeringen kunna möjliggöra en generösare bedömning gentemot brottsoffer i vissa fall, t.ex. för den som i ett utsatt yrke blir föremål för ett särskilt förnedrande och kränkande angrepp (a. prop. s. 53). Vid riksdagsbehandlingen av propositionen framhöll Lagutskottet att det enligt utskottets mening var på sin plats att vara försiktig med uttalanden i förarbeten som innebär nyheter i sak, särskilt om de också innebär att vägledande prejudikat från Högsta domstolen bör ändras. Emellertid kunde utskottet inte finna annat än att de

förarbetsuttalanden som gjordes i propositionen hade ett förnuftigt innehåll och kunde vara till god vägledning vid tillämpningen av de nya bestämmelserna (2000/01:LU19 s. 10).

En utgångspunkt vid prövningen av frågan om SJ är berättigad till kränkingsersättning är i enlighet med vad Högsta domstolen har uttalat i de tidigare nämnda rättsfallen NJA 1994 s. 395 och 1999 s. 725 att en polisman i tjänsten måste vara beredd på att mötas med vissa angrepp och antas ha en större mental beredskap inför detta än andra, varför sådan ersättning inte kan utgå vid varje våldshandling, ofredande eller liknande brott mot person. Som förut redovisats har emellertid den nya bestämmelsen om kränkingsersättning i 2 kap. 3 § skadeståndslagen enligt lagmotiven avsetts möjliggöra en mera generös bedömning mot brottsoffer i vissa fall, däribland när det gäller personer som i utsatta yrken blir föremål för särskilt förnedrande och kränkande angrepp. De uttalanden som i detta hänseende gjorts i lagmotiven bör beaktas vid domstolarnas bedömning. Det är därför naturligt att den ändrade lagstiftningen medför en viss förskjutning av praxis, så att vissa angrepp som tidigare kan sägas ha legat strax under gränsen för kränkingsersättning numera kan berättiga till sådan ersättning.

När en fråga om kränkingsersättning prövas måste liksom tidigare samtliga omständigheter vid den påstådda kränkningen vägas in och en samlad bedömning ske. Är det fråga om en påstådd kränkning som skett i anslutning till ett polisingripande där en polisman tillgripit våld, måste krävas mer än annars för att kränkingsersättning skall tillerkännas polismannen. Det gäller i all synnerhet om polismannen genom sitt agerande provocerat till eller på annat sätt framkallat den påstådda kränkningen.

I förevarande fall har MAGs åtgärd att spotta SJ rakt i ansiktet haft ett omedelbart samband med att SJ skulle föra in MAG i polisarresten. Det har emellertid inte visats att SJ fullgjort detta tjänsteåliggande på ett olämpligt sätt eller att han annars genom sitt agerande framkallat ofredandet. Under i målet föreliggande omständigheter får MAGs bespottning bedömas som en i hög grad förnedrande och skymflig handling mot SJ. Handlingen får, även med beaktande av SJs utsatta yrke och den beredskap han måste ha mot angrepp av olika slag, anses innebära en kränkning av ett så allvarligt slag som avses med bestämmelsen i 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Det yrkade beloppet får anses skäligt. SJs talan skall således bifallas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Munck, Lennander, Thorsson (skiljaktig), Regner (skiljaktig), Victor (skiljaktig), Blomstrand (skiljaktig), Pripp, Håstad (skiljaktig), Lundius (skiljaktig), Dahllöf, Lindeblad (referent), Nyström, Calissendorff och Virdesten
Föredragande revisionssekreterare: Delin

HÖGSTA DOMSTOLEN	Bilaga till	Mål nr
	PROTOKOLL	T 2609-03
	2005-09-29	

Justitieråden Thorsson, Regner, Victor, Blomstrand, Håstad, och Lundius är skiljaktiga och anför:

”Den ändring som år 2001 gjordes i avfattningen av bestämmelsen om kränkingsersättning och som är av betydelse i detta sammanhang innebar att ordet lidande ersattes av uttrycket allvarlig kränkning. Redan när ordet lidande användes i bestämmelsen ansågs rätten till kränkingsersättning förutsätta att det förelåg en allvarlig kränkning; var det inte fråga om en allvarlig kränkning ansågs inget lidande ha uppkommit (se prop. 2000/01:68 s. 49 f.). Nivån på den integritetskränkning som berättigar till kränkingsersättning kan därför inte anses ha sänkts genom 2001 års lagändring.

Enligt förarbetena till den nu gällande bestämmelsen bör man inte primärt se till den kränktes personliga upplevelse när kränkingsersättning skall bestämmas utan först och främst se till vilken kränkning som typiskt sett kan anses ha uppkommit (a. prop. s. 49). Inte heller i detta avseende synes lagändringen ha inneburit någon egentlig förskjutning i synsättet (jfr prop 1972:5 s. 572).

När det gäller möjligheten för vad som brukar kallas särskilt utsatta yrkesgrupper, t.ex. polismän, att få kränkingsersättning för brott de utsätts för i tjänsten, har det ansetts att det bör krävas mer än i andra fall för att en allvarlig kränkning skall föreligga (a. prop. s. 50, jfr NJA 1994 s. 395 och 1999 s. 725). Enligt förarbetena till nuvarande lagbestämmelse bör det också i fortsättningen

krävas något mer än normalt för att en allvarlig kränkning skall kunna konstateras i nu avsedda fall (a. prop. s. 50). Emellertid tilläggs i förarbetena att detta synsätt inte får dras så långt att den personliga kränkningen hamnar i bakgrunden och att, även om det ingår i en persons normala arbetsuppgifter att hantera våldsamma och stökiga personer, ersättning ofta bör kunna ges om han eller hon i tjänsten utsätts för en brottslig kränkning som är skymflig och direkt angriper den privata sfären, t.ex. ett renodlat kränkande angrepp som att bli spottad rakt i ansiktet. Det sägs vidare att lagändringarna mest innebär förtydliganden men att de skall möjliggöra en generösare bedömning gentemot brottsoffret i vissa fall, t.ex. för den som i ett utsatt yrke blir föremål för ett särskilt förnedrande och kränkande angrepp (s. 1 och 53).

Rättsfallet NJA 1999 s. 725 behöver inte uppfattas så att omständigheterna i ett fall där en polisman under sin tjänsteutövning blir spottad direkt i ansiktet aldrig skulle kunna vara sådana att kränkningens ersättning kan utgå. Om angreppet har en mera personlig karaktär och kan sägas utgöra ett klart angrepp på offrets privata integritet, måste ersättning kunna utdömas, även om den som utsätts för angreppet tillhör någon yrkesgrupp som är särskilt utsatt för brott i tjänsten. Ofta torde dock omständigheterna i ett enskilt fall vara sådana att någon allvarlig kränkning av den privata sfären inte kan anses vara för handen.

Med denna läsning av rättsfallet är avgörandet inte oförenligt med uttalandena i propositionen om utsatta gruppers rätt till kränkningens ersättning. Uttalandena kan nämligen inte antas ge uttryck för en allmän regel om att t.ex. en polis som blir spottad i ansiktet i samband med ett ingripande alltid skulle ha rätt till kränkningens ersättning. Att detta skulle vara den avsedda innebörden motsägs redan av det faktum att de uppenbara svårigheter som en sådan ordning skulle leda till inte har belysts i propositionen. Som har betonats i åtskilliga

förarbetsuttalanden följer av den lagstiftningsteknik som har använts i skadeståndslagen att rätten till ersättning måste prövas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Det är då att märka att bespottning i propositionen anges endast som ett exempel på omständigheter som kan medföra att en kränkning är ersättningsgrundande med hänsyn till att den varit skymflig och direkt angripit den privata sfären. Räckvidden av uttalandet begränsas vidare av att det endast anges att ersättning ofta bör kunna ges under dessa förhållanden.

I förevarande fall framgår av utredningen att MAG spottade på SJ i samband med att denne omhändertog honom och förde honom till arresten samt att detta ofredande var föranlett av SJs ingripande. Särskilt i en ingripandesituation av det aktuella slaget måste en polisman vara beredd på att mötas av angrepp och ha en hög mental beredskap inför det. Med hänsyn härtill kan det ofredande som SJ utsatts för i samband med omhändertagandet av MAG inte anses ha utgjort en så allvarlig kränkning att SJ är berättigad till ersättning enligt 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Hovrättens dom skall således fastställas i den överklagade delen.”